Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Trends and Trends in the Context of Globalization»

(February 19-20, 2023). Umeå, Kingdom of Sweden

No 143

ACCOUNTING AND AUDITING

DOI 10.51582/interconf.19-20.02.2023.009

Аргументування ролі облікової політики як системоутворюючого інструменту в бухгалтерському просторі підприємництва

Сакун Аліна Жоржовна[1],
Пристемський Олександр Станіславович[2]

[1] кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування;
Херсонський державний аграрно-економічний університет; Україна

[2] доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування;
Херсонський державний аграрно-економічний університет; Україна

Анотація.
В статті визначено сутність і зміст поняття «облікова політика», розкриті теоретичні положення та нормативне її регулювання. Розглянуті практичні методи розробки і реалізації облікової політики та охарактеризовано її призначення в обліковій та контрольній підсистемах підприємництва. Визначено, що облікова політика відіграє роль не тільки як сукупність певних правил та методів забезпечення інформації, а й як окремий інструмент в системі управління діяльністю підприємства. А також таким інструментом, що допомагає управлінському персоналу організувати облік таким чином, щоб максимально задовольнити свої інформаційні потреби в контексті управління бізнес-процесами в нинішніх умовах.

Ключові слова:
економічна криза
адаптація
облікова політика
бухгалтерський облік
управлінський облік
інструмент системи управління
суб'єкти підприємництва
бізнес-процес

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Trends and Trends in the Context of Globalization»

(February 19-20, 2023). Umeå, Kingdom of Sweden

No 143

ACCOUNTING AND AUDITING

Кризисні явища, що викликані спочатку пандемією коронавірусу а зараз військовими діями на території України, змушують суб'єктів господарювання переглядати та оновлювати систему управління підприємництвом. В складні часи більшість власників та менеджерів думають лише про те, як елементарно вижити, це здається єдино можливою стратегією сьогодення але згодом український бізнес почав пристосовуватися до нових умов господарювання. Правильно сформувати та організувати даний процес сприяє облікова політика, спрямована на забезпечення бізнесу з урахуванням політичних, соціально-екологічних та економічних факторів що й виступає інструментом інформаційно-аналітичним забезпеченням, яка потребує актуалізації в сучасних умовах, оскільки ризики щодо провадження господарської діяльності збільшують з кожним днем [1]. Щоб зрозуміти яке саме місце облікова політика посідає в процесі бухгалтерського обліку (особливо в нових умовах), треба насамперед дослідити сутність та обґрунтувати її місце в обліковій системі.

Щоб більш детально зрозуміти сутність облікової політики, слід розглянути які визначення цьому терміну дають різні науковці. Узагальнення трактування наведені в табл. 1, можна простежити, що більшість науковців дотримується того, що облікова політика суб'єкта господарювання є сукупністю певних методів, принципів та способів ведення обліку, обраних на основі особливостей його діяльності.

Таблиця 1

Трактування поняття «облікової політики» різними науковцями

Автор	Визначення
Т. В. Барановська	«Вибрана підприємством, з урахуванням встановлених норм та особливостей, методологія бухгалтерського обліку, яка спрямована на досягнення його цілей і завдань та використовується з метою забезпечення надійності фінансової звітності та якісної системи управління»
П. С. Безруких	«Вибір підприємством конкретних методик, форм, техніки ведення і організації бухгалтерського обліку, виходячи з встановлених правил і особливостей діяльності»
Ф. Ф. Бутинець	«Не просто сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, а й вибір методики обліку, яка дає змогу використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя»
П. Є. Житний	«Спосіб ведення бухгалтерського обліку, обраний підприємством відповідно до умов його господарської діяльності»

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

Продовження табл. 1

М. В. Кужельний	«Сукупність конкретних методів і способів організації та форм ведення бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил та особливостей його роботи»
С. Г. Міщенко	«Обліково-правова категорія і складова системи методології бухгалтерського обліку та системи управління»
Г. М. Давидов	«Цілеспрямована діяльність людей з управління бухгалтерським обліком задля досягнення поставленої мети»
М. С. Пушкар	«Регламент (збірник правил), за якими бухгалтерія здійснює фінансовий і управлінський облік»
Я. В. Соколов	«Засіб, що дозволяє адміністрації підприємства легально маніпулювати фінансовими результатами»
В. Г. Швець	«З одного боку, сукупність прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється керівництво бухгалтерським обліком в Україні в особі уповноважених на те законодавчих та виконавчих органів влади, з іншого, – сукупність конкретних методів і способів організації та форм бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил і особливостей господарської діяльності»

Джерело: сформовано за [2,7].

Важливо зазначити, що облікова політика має певні рівні застосування. Науковці структурно поділяють ці рівні по-різному, але узагальнюючи їх погляди, можна виділити чотири рівня: міжнародний, державний, галузевий та рівень суб'єкта господарювання. Відповідні регламентуючі документи до них зображено в табл.2.

Таблиця 2

Нормативно-правове регулювання облікової політики

Рівні	Регламентація
Міжнародний	МСФЗ, МСБО
Державний	НП(С)БО, ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податковий кодекс України, Господарський кодекс України тощо
Галузевий	Методичні рекомендації, положення, інструкції, листи тощо
Підприємства	Внутрішні документи підприємства (положення про облікову політику, положення про бухгалтерську службу, робочий план рахунків, графік документообігу та інші документи)

Щодо міжнародних стандартів, то вони надають більше простору та свободи обліковцям створювати облікову політику (наприклад, немає затвердженого плану рахунків) [2]. Що

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

стосується національних стандартів, то вони визначають мету та принципи облікової політики, за допомогою яких можна обрати такі способи та методи ведення обліку, що відповідають нормам діючого законодавства. Незважаючи на те, що облік, в тому числі облікова політика, регулюється законодавчо та методологічно (через відповідні документи), існує необхідність її формування та регламентування на рівні суб'єкта господарювання через специфічні види та певні особливості діяльності підприємств, оскільки це не може бути відзначено в будь-якому законодавчому документі [3]. Особливо важливе врахування даних факторів за умовами воєнного стану. Але слід зауважити, що всі внутрішні та робочі документи підприємства повинні відповідати вимогам чинного законодавства, яке регулює облікову систему в країні.

Повертаючись до трактування облікової політики, розглянемо її визначення відповідно до перших рівнів регламентації в табл.3.

Таблиця 3

Трактування поняття «облікової політики» за національними та міжнародними стандартами

Нормативний акт	Визначення
НП(С)БО 1	«Сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності»
МСБО 8	«Конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності»

Визначення є майже тотожними, оскільки за кінцеву мету мають складання та подання фінансової звітності, правильність яких досягається за допомогою певних принципів та правил. Таким чином, якщо порівнювати трактування поняття «облікова політика» різних вчених з тим, що наводиться у законодавчій базі, то можна помітити, що у першому випадку робиться акцент на веденні обліку взагалі, а у другому – на цілі фінансової звітності (тобто за допомогою чого можна забезпечити складання та подання фінансової звітності).

Отже, виходячи із наведеного вище, можна зазначити, що метою облікової політики є забезпечення та одержання повної, правдивої та достовірної інформації про результати діяльності суб'єкта господарської діяльності [5]. А в нових умовах, – ще зниження ризиків та забезпечення підприємства актуальною та

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

корисною для управління інформацією.

Якщо повертатися до історичного досвіду, то необхідність в обліковій політиці спочатку з'явилася в бухгалтерському обліку, а вже потім її почали використовувати й в інших видах обліку (для цілей управління, для податкових розрахунків тощо) з метою полегшення та оптимізації їхнього процесу [6,7]. Розглянемо завдання облікової політики відповідно до видів обліку, які наведено на рис.1.

Рисунок 1

Завдання облікової політики відповідно до виду обліку

Можна відзначити, що поділ є умовним, оскільки для всіх видів обліку використовуються ті ж самі джерела інформації, а за мету вони мають забезпечення ефективності діяльності підприємства. Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану важливість управлінського обліку та його інформаційно-аналітичного забезпечення зростає [8].

Облікова політика як складова бухгалтерського обліку має на меті забезпечити реалізацію зазначених завдань у будь-який

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

час звітного періоду. Систематизуючи завдання облікової політики, виділяють певні сфери її застосування [9]:

1) інформаційну (забезпечується прогнозування майбутнього стану суб'єкта господарювання та можливість приймати управлінські рішення);

2) економічну (забезпечується економічний ефект через задоволення інформаційних потреб для управління);

3) соціальну (забезпечується захист користувачів інформації);

4) юридичну (забезпечується усунення суперечностей та неточностей щодо інформації з нормативно-правової бази);

5) поведінкову (забезпечується свобода дій керівництва щодо організації бухгалтерського обліку з метою створення ефективної системи управління суб'єкта господарювання).

В нових умовах ведення бізнесу з урахуванням соціально-екологічних та економічних факторів, роль інформаційної сфери облікової політики особливо важлива та набуває актуальності з кожним днем, оскільки такі управлінські функції як прогнозування та приймання рішень є вкрай необхідними в умовах зміни зовнішніх факторів [10].

Щоб глибше дослідити суть облікової політики, слід розглянути структуру та взаємозв'язок її категорій (рис.2,3), оскільки облікова політика є доцільною, коли всі її елементи існують як єдина система.

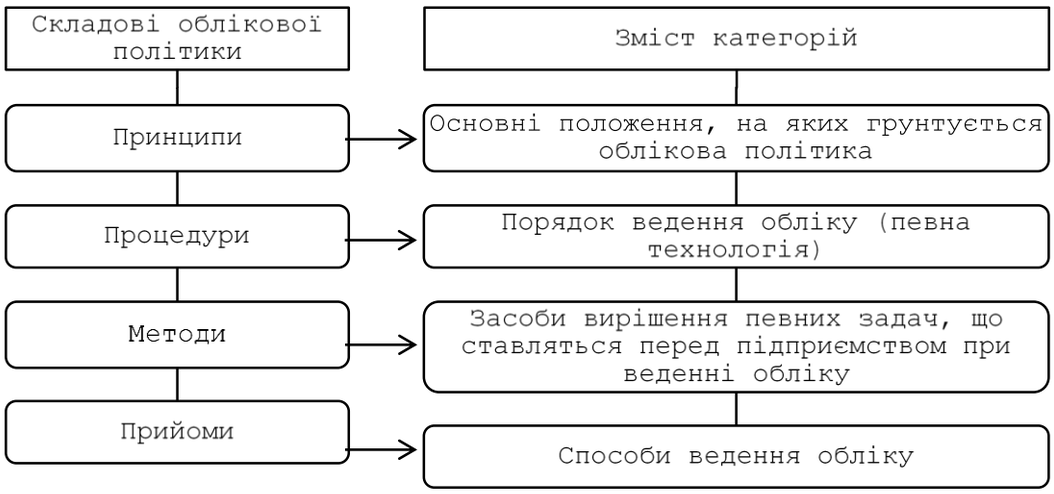

Рисунок 2

Структура облікової політики

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

Узагальнюючи інформацію рис.2,3, можна помітити, що всі елементи зводяться до фінансової звітності, що підтверджує, що взаємозв'язок категорій облікової політики, послідовне та правильне застосування даних процедур, методів та прийомів зводиться до кінцевого результату (мети облікової політики). Оскільки всі елементи у єдиній системі впливають на фінансові результати суб'єкта господарювання, дуже важливо обрати з різноманіття варіантів саме той, який забезпечить максимально ефективний на них вплив. А в умовах воєнного стану це надзвичайно важливо.

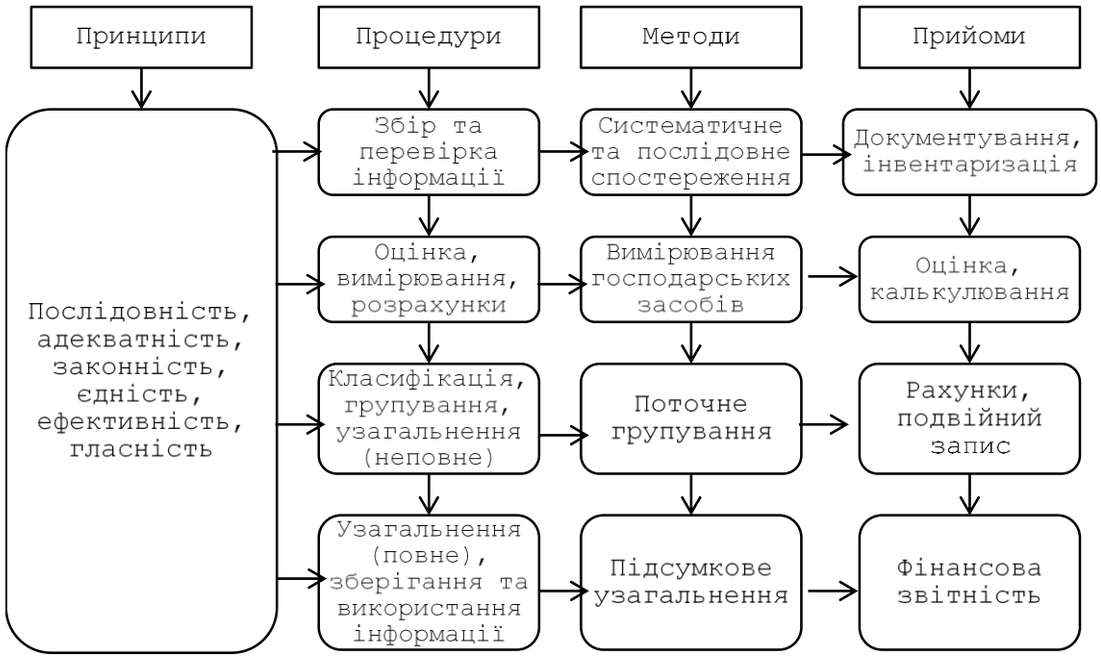

Рисунок 3
Категорії облікової політики та взаємозв'язок їх елементів

Також відповідно до принципів (рис.3), облікова політика повинна відповідати наступним вимогам [11, 2]:

1) постійне використання суб'єктом господарювання;
2) відповідність специфіці діяльності суб'єкта господарювання;
3) обрані методи, способи та процедури повинні не порушувати чинне законодавство;
4) єдність та загальність для всіх працівників та

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

підрозділів без винятку;

5) доступність для всіх користувачів з метою отримання інформації.

В сучасних умовах набуває важливості ще одна вимога – облікова політика має бути складена таким чином, щоб забезпечити оперативний облік, що безпосередньо вплине на ефективність облікової системи та на прийняття управлінських рішень. Ці принципи є загальнообов'язковими. Також слід дотримуватися й інших принципів, на яких ґрунтується бухгалтерських облік, що визначені в національному законодавстві, а також інші, що підходять конкретно окремому підприємству.

Отже, дослідивши сутність облікової політики, можемо перейти до визначення її місця в обліку та взагалі для управління діяльністю суб'єкта господарювання. З наведеного вище, можна відмітити те, що облікова політика є основоположним елементом ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, з якої й розпочинається його організація. З визначень науковців також випливає факт того, що облікова політика є вкрай важливою та об'єктивно необхідно приділяти увагу її формуванню саме на рівні підприємства.

Деякі ж науковці вважають, що облікова політика повинна бути не тільки засобом для складання звітності, а й засобом застосування інформації в ході планування, прогнозування, аналізу та контролю діяльності суб'єкта господарювання [11]. Під впливом епідемічних умов та воєнного стану в країні облікова політика відіграє роль не тільки як сукупність певних правил та методів забезпечення інформації, а й як окремий інструмент в системі управління бізнес-процесів. А також таким інструментом, що допомагає управлінському персоналу організувати облік таким чином, щоб максимально задовольнити свої інформаційні потреби в контексті управління підприємством в нинішніх умовах. Тому необхідно ставитися до етапу створення облікової політики дуже відповідально. Як такий інструмент облікова політика виконує наступні функції [12]:

1) надає управлінському персоналу інформацію для аналізу фінансової звітності, в тому числі управлінської;

2) захищає в разі судових спорів та при проведенні податкових та інших перевірок;

3) регулює та оптимізує управлінські процеси.

Місце облікової політики в обліковій та контрольній

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

підсистемах управління також можна розкрити через зміст її положень, найголовнішими з яких є такі [3,13]:

1) створення певних положень, інструкцій тощо для внутрішніх користувачів відповідно до специфіки діяльності підприємства з метою максимального підпорядкування їх до норм чинного законодавства;

2) створення відповідних внутрішніх та робочих документів, що включають в себе робочий план рахунків, форми первинних документів, різних реєстрів, журналів, а також фінансової звітності, в тому числі внутрішньої, з метою повного та достовірного відображення інформації в них;

3) затвердження порядку створення та дотримання підсистеми внутрішньогосподарського контролю на підприємстві для управлінського персоналу з метою прийняття раціональних управлінських рішень;

4) встановлення методів оцінки об'єктів бухгалтерського обліку;

5) інші положення.

Таким чином, можна відобразити роль облікової політики у вигляді наступної схеми (рис. 4).

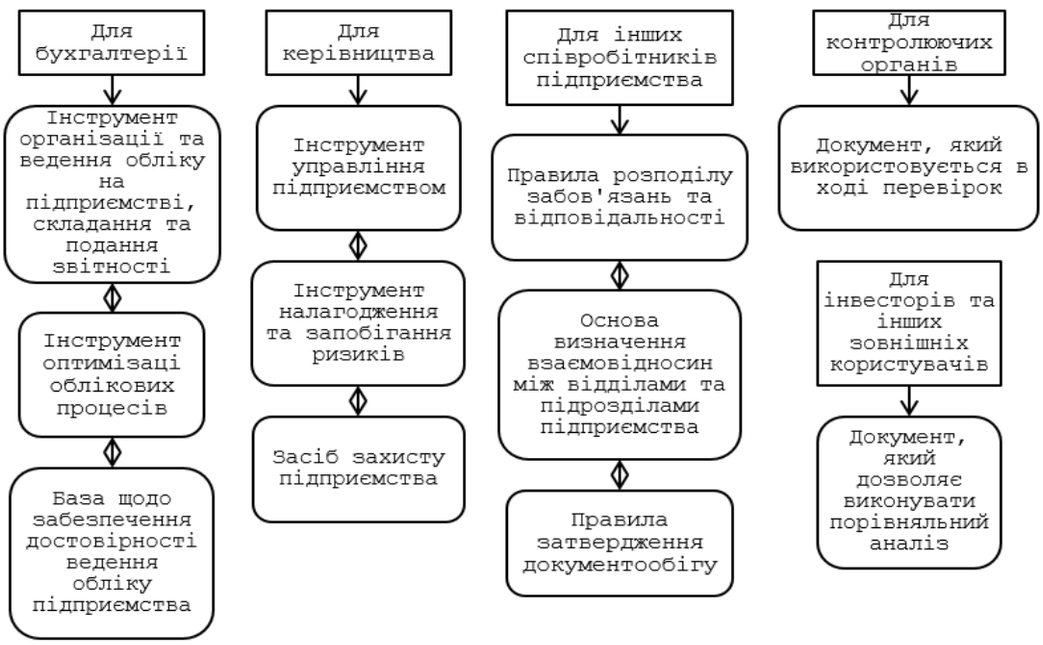

Рисунок 4

Роль облікової політики для внутрішніх та зовнішніх користувачів

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

Схема вказує на те, що облікову політику необхідно розглядати через комплексний підхід, за допомогою якого вона виступає інструментом забезпечення достовірної інформації, захищає інтереси підприємства, слугує певним «довідником» для всіх працівників підприємства та допомагає спростити контролюючі процеси. В умовах воєнного стану її роль для обліку та управління безсумнівно зростає, особливо як інструмент захисту.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна відзначити, що облікова політика як сукупність певних принципів, методів, прийомів та процедур застосовується суб'єктом господарювання як інструмент організації та ведення обліку, а також управління його діяльності з метою задоволення потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів відповідно до управлінських та інших цілей, а також інструментом захисту, необхідність якого викликана умовами воєнного стану.

References:

[1] Сакун А., Келлер Ю. Необхідність розробки облікової політики для ефективного управління діяльністю суб'єктів підприємництва // *Actual problems of practice and science and methods of their solution*. Abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference Milan, Italia 2022. Pp. 193-197. URL: https://eu-conf.com.

[2] Дехтяр О. В. *Облікова політика в системі управління підприємством і її правове забезпечення*: монографія. Тернопіль, 2018. 97 с.

[3] Пристемський О. С., Сакун А. Ж. (2021). Вдосконалення теоретичних та методологічних аспектів функціонування системи бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка,(4).* http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8769 DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.1

[4] Про затвердження НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ МФУ від 07.02.2013 р. № 73 : станом на 10 серпня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text.

[5] Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки : МСБО 8 від 01.01.2005р.: станом на 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text.

[6] Мулик Т.О. Облікова політика як інструмент управління оподаткуванням. *Глобальні та національні проблеми економіки*.- випуск № 4, березень 2015. URL:http://global-national.in.ua

[7] Кулик В.А. *Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку*: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ. 2014. 373 с.

[8] Сакун А. Облікова політика як інструмент управління діяльністю підприємства // *Science, research, development. Economy. Accounting and Auditing - 48 (Наука, дослідження, розвиток. Економіка. Облік і аудит - 48)*. Paris, 2021. С. 42-46.

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

[9] Пчелинська, Г. (2022). Облікова політика підприємства як чинник формування аналітичного інструментарію управління основними засобами. *Економіка та суспільство*, (39). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-27

[10] Alina Zh. Sakun, Iryna V. Perevozova, Olha H. Kartashova, Oleksandr S. Prystemskyi, Andrii S. Mokhnenko, "Innovative Paradigm of Management Accounting and Development of Controlling in the Entrepreneurship" Universal Journal of Accounting and Finance, Vol. 9, No. 4, pp. 548-564, 2021. DOI: 10.13189/ujaf.2021.090403.

[11] Юрченко О. С. Формування облікової політики за принципом безперервності діяльності підприємств. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 1 (41). С. 74-81.

[12] Пушкар М.С. *Теорія і практика формування облікової політики*: монографія. Тернопіль: Карт-бланш. 2010. 260 с

[13] Радіонова Н. Й. Облікова політика як методологічна основа управління підприємством. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 2-3. С. 53-60.

[14] Sakun A. Zh. (2020). ACCOUNTING POLICY AS AN OBJECTIVE FACTOR OF DEVELOPMENT OF THE ACCOUNTING SYSTEM OF UKRAINE. Materials of the international scientific-practical conference «*Topical problems of accounting and audit in today*», April 16, 2020. K. : NATIONAL AVIATION UNIVERSITY, 2020. Pp. 195-197.

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).